

10. veebruaril 1946 võtsid SARK-I Võrumaa osakonna
töötajad Võrust Rõuge valda viiva tee 4. kilomeetril kinni
Võru Keskkooli vanemate klasside õpilased, kes püüdsid
telegraafipostitele kleepida nõukogudevastaseid lendlehti:

- 1) Veski Heino Voldemari p. sünd. 1928. a. 9 kl. õpilane
 - 2) Kaska Valey Jaani p. sünd. 1929. a. 10 kl. õpilane
 - 3) Tammemägi Hans Rudolfi p. sünd. 1929. a. 9 kl. õpilane
- Läbiotsimisel võeti kinnivõetuil ära 259 nõukogudevastase sisuga
Lendlehte, sh. Nõukogudevastase ajalehe Ugandi eksemplar.
ENSV Siseasjade rahvakomissaar kindralmajor A. Reserv

Jõuluõhtu, mis ei unune iialgi.

Oli aasta 1947. Olin kevadeks metsalaagris metsalangetuse brigaadis jõudnud niikaugele, et jõuvarud olid otsas. Jalad läksid paiste, kattusid lahtiste skorbuudihaavanditega, hambad logisesid, nägemine nõrgenes – määrati lõpuks haiglaravile kosumisele. Haigla kujutas endast 50–60 kohalist barakki kahekordsete neliknari-dega kahel pool seina, keskel vene pliit-ahi. Baraki ühes otsas oli siiski kaks ruumi protseduuride jaoks – seal anti mingeid tablette, vajaduse korral pintseldati haavandeid joodi, ihtiooli salviga või mingi muu haiseva seguga. Kes kõndida suutsid, käisid söömas sööklas, lamavatele toodi supikausike ja leivaports kadudega teiste poolt kohale. Põhiline ravifaktor oli tööst vabanemine, lamamine ja rikkalik okka-leotise joomine kohustuslikus korras enne ja pärast sööki. Olin kui „noor ja fašist” pealegi, muidugi ülemisel naril, sinna üles-alla ronimine paistes jalgadega oli piinavalt raske. Aga inimeseloom on visa hingega. Paari nädala pärast arstlik komisjon, mis koosnes ilmselt arstist ja velskrist, leidis kõhunahka venitades, et sobib lumerookijate ehk tsoonikoristajate brigaadi. Kuna töö oli kergem ja ka esimesed toidupakid jõudsid lõpuks minuni, tõusid jõud ja tervis nullist tunduvalt kõrgemale. Ja seda juba GULAG kasutamata ei saanud jätta – uus komisjon, uus „nahaproov” ja tunnistati kõlblikuks laagritevahelise kitsarööpmelise raudtee-ehitajate brigaadi. Raudteed tuli pidevalt pikendada, harutesid rajada vastavalt metsalangetajate edasinihkuvale töörindele. Seda tehti eriti intensiivselt suveperioodil, sest raudtee-profiil nõuab muldkeha rajamist kord läbi küngaste käsitsi kaevates, kord jälle läbi soiste kohtade palkteele muldkeha vedades. Ei tohtinud olla eriti järske tõuse ega langusi, väike vedur neid kümnet-kahtekümnet koormatud platvormvagunit ei jõuaks läbi vedada.

Brigaadis olid just mitte kõige jõulisemad mehed, ikka need metsalõikajateks jõuetu „kontingent”. Brigadir Gladkov oli rahulik mees, kirjutas vajaduse korral piisavalt juurde mulla ümberloopimist või kändude juurimist, et brigaad lausnälga ei jääks, rekordtoiduportsud teetöölisele ei olnud ettenähtud, neid said metsalõikajad või vahel ehitustöölised. Teemeister, vabakäiguvang Kaljamine, oli brigadiriga ühel nõul. Õppisin selgeks liiprinaelte sisse-löömise ühe või kahe hoobiga. Neid, kes seda suutsid, olid kaks lätlast ja mina kolmas. Kord sügisel teemeister jäi vaatama relsside paigaldamist ja naelutamist, tavaliselt oli ta trassil teodoliidiga tee jaoks sihte ja kõrgendusmärke paigaldamas. Seekord peatus minu juures ja küsis: „Mis su nimi on? Palju aastaid sa mõtled jõuda seda haamrit viibutada?” „Veel viis aastat”, vastasin „aga nimi on mul pikk ja keeruline, Hans Tammemägi.” Kordas järgi, ainult Hans asemel rääkis Gans ja mulle on tänini arusaamatu miks venelastel H täht sõna algul peab G-ks muutuma. Perekonnanimele n tähe lisandumisega olin juba harjunud. Paari päeva pärast tulid minu juurde teemeister koos tollal mulle veel tundmatu vanema mehega ja pärisid, et kas ma ei tahaks saada vagunilukk-sepaks, parajasti on hädasti vaja meest kes seda tööd tõsiselt võtaks, töö on must, no vist liiprinaelte tagumisest kergem. Olin kohe nõus, ega hullem ikka ei ole. Järgmisel hommikul hõigati mu nimi välja, brigaadi „mehhanisatsija”. Töösoonis viisid teemeister ja see tundmatu vanem mees, kes osutus kitsarööpmelise transpordi korraldajaks ja jaamaülemaks ühes isikus, Feodor Filipovitš Tšinakoviks, depooüleva poolakas Gorbuni ja peamehaanik Ivan Ivanovits Rõbaku juurde. Viimane oli läti päritolu venelane. Minuga jäädi rahule ja anti vaguni-meister, ukrainlane, Perevali käsutusse. Töökaaslasteks said lätlane Grodins ja ukrainlane Maštšenko, mõlemad olid vagunilukk-

sepad. Minust sai õieti õlitaja, vagunipukside kontrollimine, õlitamine ja vigaste platvormide kriidiga äramärkimine, remondiks tupikusse suunamine. Vaatasin hoolega ringi ja katsusin lennult endale ühte-teist selgeks teha, sest tagant sundis hirm: kui hakkama ei saa, võin sattuda metsatööle. Sain oma tööga hakkama, rahul olin ise, ülemused ja kaasluukksepad.

Sain nendel „heaolu” päevadel parajasti paki ja otsustasin selle „ohverdada” oma heategijatele Ivanile ja Feodorile, kelledega olin nüüd tutvunud, endivahelises suhtlemises Vanja ja Fedja, vanusevahele vaatamata. Imelikul kombel kumbki nendest ei olnud ahned minu pakkumist vastu võtma. Mõlemad olid vanad vangid ja kolonnis jõudnud spetsialistidena tõusta üks teemeistriks, teine kogu raudteetranspordi ülemaks, see tõi neile köögis või õieti sööklas nimekirja alusel eraldi söögiportsjonid, mis olid keskmisest ikka natuke kogukamad. Vabakäigu-ga teemeister hankis ka vahel väljastpoolt lisa. Lõppes see pakkumine sellega, et korraldame kolmekesi ühissöömise, Fedja lubas võtta endale koka kohustused, Ivan hangib väljastpoolt võimaluse piirides mida saab, mina omapoolt toetan pakisaamisega. Kuna minul oli säilinud narikoht eestlaste barakis ja brigaadi „kokku-kuivamise” tõttu oli paar vaba kohta, said ka Fedja ja Ivan kohad eestlaste barakki, siin oli eelis selles, et ei olnud vargust, ka puudusid lutikad, lärm ja kakelused. Päevnik oli küll venelane, Moskva poiss, vist 7.augusti määruse alusel raudnaelte varguse eest kinni mõistetud, ent hoolitses puhtuse ja vee ning soojuse eest.

Olin rahul, hingasin kergemalt, mingi elulootus tugevnes, kuivõrd see oli laagritingimustes võimalik. Ühel päeval sain taas pakiteate. Pakki vastuvõtmast tulles pidas mind kinni narjadtšik ja ilma pikema jututa teatas et tooksin talle kontorisse seda ja seda, tal oli täpselt teada mida ma pakis sain. Barakis rääkis Fedjale ja Ivanile juhtumist, olin nõus narjadtšiku nõudmist täitma, sest teadsin, et tema võimupiirides on mulle mingil moel kättemaksta. Mu kaas-lased aga ütlesid kindlalt, et sellele varganäole ei anna me midagi, ega ta selle korraga ei lepi, hakkabki sind terroriseerima. Et kui vaja, otsime abi kolonniülemalt, nii jäigi, ei viinud ma midagi ega mulle poleks midagi jäänudki, minu paki sisu oli alati lihtne, tangu, rasva, harva midagi poestostetut, mu vanematel maal polnud erilisi võimalusi. Läks mööda paar nädalat, nädal oli jäänud jõuludeni. Ühel hommikul

hõikas narjadtšik väravas töölemineku eel brigaadidest välja 30 nime, nende hulgas ka minu. Taipasin kohe milles asi, sest juba mõnda aega olid liikvel kuuldused sellest et 23. kolonn on kolonniülem viinud „kontingendi”, s.o. laagrirahva suure suremuseni ja väljalangemiseni jõuetuse tõttu, plaanitaimist taga ajades ning laagrisisese varaste võimutsemise tulemusena. Ilmselt uut tappi aastalõpul tulemas ei olnud ja nii anti meilt 30 meest sinna metsalõikusele dohhodjagade asendamiseks. Fedja üritas pääseda kolonniülema jutule, no sellest ei tulnud midagi välja. Olin üksi oma muredega, Fedja ja Ivan said hetkeks käia minu juures mind julgustamas ja lubamas et toovad mu nädala või paari pärast tagasi, erilist usku mul sellesse ei olnud. Ivan pani lootuse kolonni-ülemaga rääkimisele, Fedja aga oma laagrite peaarstist sõbrale, kes oli tema tuttav juba enne vangistust, Armaviris elamise ajast, kust nad kinni sattusidki. Fedja oli saksa okupatsioonialjal olnud jaamaülem, tema sõber aga arst, kes töötas sakslaste välihaiglas. Et laagris sellised asjad tõesti teoks saavad, on lubadust raske uskuda, mingi lootusesäde siiski mu hinge jäi. Korjasin barakis oma asjad, konvoi ootas väravas raudteejaama konvoeerimiseks ja paaritunnise külmetamise järel logisevas loomavagunis jõudsimegi pärale.

23. kolonn oli vana, peatselt likvideerimisele määratud räamas laager. Barakid lagunened ja madalad, maadligi, räpased, lutikaid täis. Söökla vilets pugerik, toiduks peedipealsetest roheline supilõga, leib läikivalt vesine, pudruportsjonid tundusid tavalistest väiksemad, üldmulje oli masendav, võrreldes mu eelmise laagriga. Kohe jaotati meid metsalõikuse brigaadide täienduseks. Minu võõrapärane nimi ja rahvus tingis vist minu sattumise brigaadi kus olid kõik selle kolonni eestlased, kümmekond meest, ülejäänud

olid mitmest rahvusest. Minu lülrikaaslased olid ukrainlane ja leedulane, kõnekeel muidugi vene keel. Mets oli vilets ja laagrist väga kaugel, hobune kondine kõhnuke. Rügasime hoolega et mitte kõige viletsama toiduportsu peale langeda. Erilist jutukust ega sõbralikust ega sõprust meil lülis ei tekkinud, tööd tundsimine ja laabus sõnadetagi. Barakis üritasin leida kontakti eestlas-tega, ikkagi kaasmaalased, ent asjata. Kuidagi huvitav oli nende suhtumine, kõik olid kidakeel-sed või lõpetasid sealsamas jutu.

Jõudsid kätte kalendrijärgsed jõulud. Jõululau-päeval tõid eestlased metsast kaasa väikese kuuse, barakis paigutasid ta kahe neliknari vahel olevale riulilaadsele kapikesele. Ilmselt olid nad pakiga ka küünlaid saanud, need ehtisid nüüd kuusekest, vatijopest tõmmati vatitükikesi ehteks. Peale sööklast naasmist kogunes eestlas-kond ümber kuuse jõuluõhtule. Naridele olid laotatud käterätikud ja korraldatud niimoodi kuuse ette jõululaud – iga mees oli ilmselt sinna teinud oma panuse mis tal oli pakist selleks puhuks hoitud. Keedeti teed ja oligi ühine jõulu-söögiks valmistumine lõppenud. Lauldi vaikselt „püha öö, õnnistatud öö”... Istusin vaikselt oma vastasseinas asuva nari serval, ainult aegajalt eksis pilk nagu iseendast sinna kuusekesel põle-vate küünalde ja kaasmaalaste suunas. Olin lootnud et ehk ka mind kutsutakse osa võtma ühisest istumisest, söömisele poleks ma nagunii mõelnud, sest minul ju polnud millega selles osaleda, laagris pead teadma ja arvestama et iga suutäis on „arvel”. Sain aru ja katsusin endale sisendada, et miks nad olekski pidanud mind endi keskele kutsuma, olin ju võõras, üleliigne, mittevajalik. Heitsin pikali, teadsin et olin endale asjata pähe võtnud, et ehk kutsutakse, nüüd oli see kindel ei, küünlad hakkasid põlemisega lõpule jõudma, meeste vaikne jutuajamine ei võimaldanud mul kuulata nende jõulujuttusid, mõelda nendega kaasa. Tõmbasin oma haiseva tekiräbala kõrvuni ja mõtlesin enda koju, isa-ema-venna-õe keskele. Istuvad nad ümber laua, kupliga laualamp kesk lauda, verivorstid suure panniga laual, pohlamoosipurk ja kõrvitsasalat kindlasti laual, jõulukuusk ja piparkoogid ei puudunud meie peres mitte kunagi. Siis aga puged hinge süütunne oma koduste jõulurõõmu rikkumise pärast oma vangisoleku tõttu. Miks küll olen toonud oma olemasoluga ja tegudega oma kodustele ja teistele ainult muret ja häda. Tol õhtul ma ei leidnud õigustust endale. Tundsin end viletsa ja

põlastusväärse, võimetu ja saamatuna „inimesemoodi” elama. Uni ei tulnud ega tulnud, mitmeid kordi kordasin aina meie-isa palvet ja sõnu „päästa meid ära kõigest kurjast, sest Sinu päralt on riik ja vägi ja au igavesest ajast igavesti”. Need sõnad olid tol hetkel ain-saks lootuseks ja lohutuseks. Oma abiliste, võib öelda sõprade Fedja ja Ivani peale ei julgenud lihtsalt enam loota, üle nädala olin juba siin olnud, aga ka nemad püsisid siiski mees. Olin uinunud ja hommikune raudteerööpatükist taotud helin äratuseks kuulutas uue orjatööpäeva algust. Jõuluõhtu oli möödas. Tööpäevad kulgesid oma igapäevast rada külmas, lumes, tuisus ja lootusetuses. Nii möödus ka uusaasta, kuid see ei räsitud nii valusasti hinge kui siin-veedetud jõuluõhtu.

Möödus veel kahe nädalajagu päevi kui ühel hommikul väravas hõigati välja kümme-kond nime, meie brigaadist mina ja üks haiglase väli-musega vene vanamees. Päeval käsutati meid ambulatooriumi arstlikku komisjoni. Komisjoni koosseisus nagu ikka kaks, keegi vanem mees ülevaatajana ning laagrivelsker, kes toimikuid ette latus. Seekord kõhunahka ei venitatud, see mees paistis olevat nii vilunud, et piisas lihtsalt pilguheitest vangile, et otsus langetada. Mida otsustati, sõnagi keegi ei rääkinud, ainult õhtul narjadtsik tuli teatega, et korjaku asjad kokku, hommikul lähed tappi, Sedž-Voži haiglasse. Nüüd nagu hakkas mulle midagi koitma, kas tõesti pääsemine oma endisse „armsasse” laag-risse? Hommikul konvoeeriti meid, kümme-kond meest, raudteejaama ja taas paari tunnipärast olime Sedž-Vožis, haigla väravas. Haigla ja minu laagri väravad olid kõrvuti. Algas toimiku järele andmete kontrollimine ja meie üleandmine- vastuvõtmine konvoi ja valvemees-konna poolt. Mind saadeti laagri väravasse, teised aga haigla väravasse. Olin tagasi. Läksin oma barakki, päevnik juba teadis et pean tagasi olema. Õhtul tulid töölt Fedja ja Ivan, ka brigaadieestlased, rõõm oli suur ja üldine. Minul jäi üle vaid nende poolt ettevalmistatud kasina õhtusöögi kallale asuda ja võtta teadmiseks et hommikul tuleb minna tagasi oma endisele töökohale. Ka oli laagris toimunud mingi suukade ja urkadevaheline arveteõiendamine, mille käigus mainitud narjadtsikul olevat öösi kirvega või pussiga pea maha raiutud.

Kunagi hiljem, kui 23. kolonn likvideeriti ja allesjäänud mehed toodi üle meie laagrisse, sain teada ka põhjuse miks sealsed eestlased minusse

vaenulikult või ükskõikselt suhtusid. Asi oli lihtsamast lihtsam, nad olid arutanud, et kuna neile toodi 30 meest ja nende seas oli ainult üks eestlane ja seegi määrati nende brigaadi, siis võib tegu olla koputajaga. Mehed vabandasid väga ja mitmega nende hulgast sain headeks sõpradeks.

Aga see jõuluõhtu ei unune. Annaks Jumal, et taolist ei tuleks ei minul ega mitte kellelgi mitte kunagi läbi elada.

H. Tammemägi

Koolinoortest enne ja nüüd.

Niikaua, kui püsib Endiste Õpilavabadusvõitlejate Liit, niikaua, kui neid „poisse ja tüdrukuid” veel elavate kirjas on ja nad aegajalt kokku saavad – ei kao ka meenutused möödunud suure sõja sündmustest, sellest osasaamisest mälestuste või otsese osalemise tasemel. Järgnenud vastupanutegevusest ja vastastikuse huvi ja oma kodumaa vabaduse eest tegutsemises tekkinud sõprusest, mis paljudel juhtudel on osutunud eluaegseks. Ei ole kustunud ka huvi meile ajaloost meile eeskujuks olnud kooliõpilaste vastu, kes tõeliselt osalesid Vabadussõja tules. Sageli andes end üles vanemana, et neid vastu võetaks võitlema punaste vastu, nooremad olid 13 – 17 aastased. Nemad olidki need, kes väljakuulutatud Eesti riigi päästsid, sest maailmasõjast naasnud ja revolutsioonist segadusse aetud rahvas ihkas rahu, mida punased agitaatorid rohkelt lubasid, lisaks leiba ja maad. Väljakuulutatud mobilisatsioon ei andnud esialgu mingeid tulemusi, oldi arvamusel, et ega Venemaa vastu ei saa. Ohvitseridel, kes olid isamaaliselt meelestatud ja organiseerisid punavägede pealetungile vastupanu, ei olnud lihtsalt sõjamehi. Nii pidi J. Kuperjanov juba teistkordselt loovutama Tartu. Nüüd tulidki appi kooliõpilased, peamiselt Treffneri gümnaasiumi õpilased, et asuda Käreveresse taganenud J. Kuperjanovi käsu all võitlusse. Sellega panidki aluse temanimelisele pataljonile. Põltsamaal aga organiseeris Karl Einbund (hilisema nimega Eenpalu, tuntud riigimees) taas jälle ikka peamiselt kooliõpilastest pataljoni.

Kooliõpilased olid riigiustavad ja eeskujandvad võitlejad endast vanematelegi meestele. Meeldiv on taaslugeda ja korrata kooliõpilaste kohta tsitaati Karl Partsi mälestusteraamatust „Kas võit või surm”: „Väga palju tähendab elav, tugev kohusetunne, mida kooliõpilastes oli mägedena. Au nendele noortele, sügav kummar-

dus nende ette! Ei saa meelde tuletamata jätta, et nii mõnigi kord tõusis Vabadussõja päevil tuline viha kusagilt mõisast läbi minnes ja nähes süngeid ja vaenulisi moonakate nägusid. Nüüd on nad vabadussõjalastega maasaamisel peaaegu üheõiguslikud. Lapsed, kooliõpilased, pidid need kastanid – mõisad – tooma oma lapsenäppudega aga tuleahjust välja!”

„Meel läheb hardaks mõeldes neile poistele, kellede seast nii mõnegi nägu sügavalt meelde jäi, missugune vaimustus, valmidus, valmisolek ja lapselik puhtus neis peegeldus. Süda oli täis valu neid vaadeldes ja mõeldes, et mõnedki teist ei näe enam ei kodu ega vanemaid... Veel kord, palju tänu teile, ilusad noored, kaastöö nimel ja sügavaim lugupidamine ning austus isiklikult.”

Sama väärikalt on kooliõpilased sissekirjutanud Albert Kivikas oma tähtteosesse „Nimed marmortahvlil”. Ka August Gailit oma vabadussõjaainelises romaanis ei saa jätta mainimata kooliõpilasi: „Kui maailmasõjast tagasipöördunud sõdurid ei usu võidusse ning jalutavad rindelt koju, siis asendavad neid koolipoisid.”

Imelikul kombel kordus see ka omamoodi peale Eesti taasokupeerimist 1944.a. punavägede poolt ja rahvahävituse algust. Võitlusvõimelised mehed taandusid Läände, kes siia jäid, sattusid KGB küüsi ning tapeti või küüditati Venemaa surmalaagritesse. „Puhtamad”, ei siia ei sinnapoolsed mobiliseeriti punaarmeele. Paljud varjusid metsadesse või põrandaalale – kes aktiivselt, kes passiivselt, viimaseid, niiõelda oma elu päästjaid, oli siiski enamus. Muidugi see passiivne varjumine tabamise korral ei päästnud kedagi, ainult üksikutel õnnestus legaliseerumine. Ülejäänud aga läksid alandlikult hiirvaikselt valitseva terrorivõimuga kaasa, sest ega sõja võitnud Venemaa vastu ei saa. Eesti võim ja vägi olid puruks löödud – vaim väsinud ja allaheidetud.

Taas olid kooliõpilased need, kes toiminuga ei leppinud. Asuti ennastohverdavalt osutama vastupanu idavabadusele sõna, sule ja relvaga. Enamuses Eesti koolides tekkisid vastupanuorganisatsioonid, grupid, sõpruskonnad, põrandaalused kooslused. 1945-1954. aastate vahemikus mõistsid tribunaliid ja kohtud punavõimu vastase tegevuse eest süüdi 657 koolinoort 82-st grupist või organisatsioonist. Ei ole põhjust uskuda et kõiki gruppe või sõpruskondi üldse suudeti avastada või nendes osalejaid vangistada. Seega näitas nende aastate koolinoorus end vabadussõjaaegsete noorte vääriliste

järglastena, võimaluse ja vajaduse korral oleksid nad vankumatult olnud relvaga käes võitlejate esimestes ridades. Paljud aga langesid metsavendadena enneaegses lootusetus võitluses, nende nimed ja kalmud on enamuses teadmata ja unustatud.

Mis ajendas toonaseid kooliõpilasi võitlema oma isamaa ja vabaduse eest? Oli see nooruse rumal romantika? Või teadlik veendumus ja südametunnistuse hää? Rumalust ja romantikat oleks punaste poole peal osaledes palju enam saanud välja elada, mida mõned komnoored muidugi ka tegid. Aga eksimatult võib öelda, et eestimeelsuse sädeme omandasid tollased noored oma kodudest, teadmised ja veendumused koolidest, kirjandusest, ajakirjandusest. Oluline osa kooliõpilaste isamaalisuse arusaama ja hoiaku kujundamisel Eesti Vabariigi õitseajal oli Noorkotkaste ja Kodutütarde organisatsioonidel. Sama rolli jätkas ka Eesti Omavalitsuse perioodil saksa okupatsiooni tingimustes tegutsenud neidude ja poiste ühisorganisatsioon Eesti Noore, andes noortele lisaks eestimeelsusele ka teadmised bolševismi kuritegelikust olemusest. Eestimeelne ja huvitav oli ka tollane ajakiri „Eesti Noored”.

Vene anastajate vastu võidelnud koolinoortest on koostanud Udo Josia ja Ülo Ojatalu kokkuvõtliku väärtteose „Saatuskaaslased”. Koolinoori iseloomustab Herman Vesker oma mälestusteraamatus „Kaardile kandmata” järgmiselt: „Vangide ellu tõid värskust Võru Keskkooli poisid. Juba mitmendat korda sõja järel jäid selle kooli pinkideread õpilastest hõredaks. Pärast vastupanuorganisatsioonide „Noored Partisanid” ja „Põhjala Noored” vahistamist loodi 1947. aasta sügisel „Noorte Kuperjanovlaste Organisatsioon” (NKO). Selle liikmeskonda kaasati ka kohaliku tööstustehnikumi õpilasi ja teisi aatekaaslasid mujalt Eestimaalt. Selle juures äratub erilist imestust, et julgeoleku teravdatud jälgimise all suudeti üle kahe aasta sissekukkumist vältida. Esimesed ja ulatuslikumad vahistamised toimusid alles 1949.a. lõpus. Vanglas need põhimõttekindlad noored pead norgu ei lasknud – võideldi edasi. Konspiratsioonis väljakujunenud leppemärgid ilmusid koridoride ja jalutusbokside seintele. Kongides olid nad kartmatud sidemehed. Kodust saadetut jagati vennalikult kaasvangelidega. Tappi minnes kostsid võimsalt isamaalised laulud. Vangla juhtkond ei suutnud seda laulu peatada. Nende koolipoiste moraal oli

kõrge. Isamaaliste lauludega alustasid Siberiteed ka paljud teised noorteorganisatsioonid ja poliitvangide grupid”.

Eeltoodu on vaid mõned killud minevikku hääbuvast õpilasvabadusvõitluse epopöast. Kuidas teavad, näevad ja saavad aru oma riigi minevikust, olevikust ja selle alusel tulevikust, saame lugeda allpool ühe maakonna gümnaasiumide õpilaste kirjanditest nopitud tsitaatidest. Kirjand oli võistluslik ja teemal „Eesti iseseisvuse eest.”

Kui mu käest küsitakse, et kui tuleb jällegi kord kaitsta oma vabadust, kas ma siis läheksin, ma ilmselt vastaks – jah. Aga kui see aeg peaks tõesti tulema, siis ei pruugiks mu vastus enam jah olla.

Ei armastata rääkida valgest terroristist, sellest, et küllalt otsustavat osa Vabadussõjas mängisid Vene valged.

1917-1918. aasta paiku oli Eestis väga segane aeg. Eesti sai küll endale autonoomia, kuid seda vaid seniks kuni enamlased korraldasid riigipöörde.

Vabadussõda algas pärast I maailmasõja lõppu, venelaste poolt tühistatud Bresti rahuga.

Sakslased väitsid, et me kuulusime Saksamaa koosseisu. Kuna sakslased läksid tagasi, anti võim üle eestlastele.

Soomlased varustasid eestlasi relvade ja soomusrongidega.

Tartu rahuga tunnistas Venemaa Eestit kui autonoomset vabariiki.

1918. aasta veebruarikuus läbi käinud Saska okupatsioon, mis puhastas Eestimaa Vene võimust, andis eestlastele vabaduse hakata mõtlema nii, nagu nad olid juba mitmeid aastaid enda sisimas tahtnud mõelda.

1920. aasta 2. veebruaril kuulutati pärast pikki läbirääkimisi välja vaherahu.

25. juulil 1919 tegi Venemaa Eestile ettepaneku rahuläbirääkimiste alustamiseks, algavad Tartu rahu läbirääkimised ning 31.12.1919 sõlmitakse vaherahu mis hakkas kehtima 02.01.1920.a..

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Vabadussõda vaid kergendas eestlaste olukorda ja andis võimaluse ise otsustada oma edasist tulevikku, kuid ei andnud täielikku vabadust. Eesti on väikeriik ning väga ohtlikus piirkonnas. Seetõttu tulebki leppida sellega, et päris vaba Eesti jääb vaid unelmate müüdikis.

Juba päev hiljem kostis Tallinna tänavatel saksa meeste kirsade krigin – marsitaktis muidugi.

Sõtta sakslaste vastu tulid nii kogenud sõjamehed kui ka noored, veel nolgi staatuses koolipoisid.

Juba nad jõuavadki Narva alla. Eestlased, just olles hävitanud Saksa armeeüksuse, peavad olema valmis jälle kaitsma oma kodusid. Äkitselt on Eesti väed täienenud – Vene valged on tulnud eestlastele appi. Punased suruvad peale. Alistatakse lihtsalt Narva, sealt edasi Rakvere, Jõgeva, Tartu. Jõutakse Viljandi alla.

Ka meie kooli seinal on oma marmortahvel nelja nimega. Just niipalju koolipoisse läks vabatahtlikult sõtta.

1944. aasta sügisel osutasid just soomepoisid ja metsavennad vastupanu Nõukogude Liidule tungimisel meie vabariiki.

Tõeline Eesti Vabariik eksisteerib vaid mõnieteist viimast aastat, alates 20.08.1990.

Mainitud võistluskirjandeid ei ole kirjutanud debiilikute erikooli õpilased, vaid üle kümne aasta tagasi taasiseseisvunud Eesti Vabariigi

gümnaasiumide õpilased. Milline hämmastav ajalootundmine, milline jalustrabav kaitsetahe, milline originaalne riigitruudus, oma riigi tunnetus, lojaalsus, austus oma isade maa mineviku vastu, usk tulevikku...

Kuidas küll on suudetud kommunistliku pärandina püsijäänud haridussüsteemi ja Eesti Vabariigi haridusministeeriumi tegevuse tulemusena saavutada taoline infantiilne koolinoorus?

Hämmastab teadmiste nõrk tase, veel enam inimeseks olemise harimise, see on, harituse puudumine, Eesti riigi kodanikuks kasvatamise puudumine.

Riik ja tema valitsus ei täida oma esmast põhiseaduslikku kohustust – kindlustada Eesti rahva ja riigi püsijäämine ajast-aega, sest selle ülesande täitmiseks on vaja õpetada ja kasvatada oma riigile lojaalne kodanikkond. Naeruväärseks saanud ühiskondlik kokkulepe ja kiratsevad kindla suunitluseta noorteorganisatsioonid ei too noori välja eetilisest kriisist, koolivägivallast, narkomaaniast, huligaansusest, kombelõtvusest.

H. Tammemägi

